

De voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Den Haag

30 november 2006

Ons kenmerk

DCE/06/42676

Onderwerp

Kabinetsreactie op de Visie Architectuurbeleid
2008+

Kabinetsreactie op de Visie Architectuurbeleid 2008+ van het College van Rijksadviseurs

Inleiding

Hierbij ontvangt u de reactie van het kabinet op het advies van het College van Rijksadviseurs over de toekomst van het Nederlandse architectuur en Belvederebeleid. In deze reactie geeft het kabinet aan hoe het met het advies en de aanbevelingen van het college zal omgaan. Aanleiding voor dit advies is het Algemeen Overleg van de Tweede Kamer van 1 september 2005 over het architectuur- en Belvederebeleid, waarin de staatssecretaris van Cultuur en Media heeft toegezegd de Rijksbouwmeester en het College van Rijksadviseurs om advies te vragen ten behoeve van de ontwikkeling van een visie op het Nederlandse architectuur- en Belvederebeleid na 2008. Op 15 november 2005 is een adviesaanvraag uitgegaan naar het college. Op 20 juni 2006 heeft het college zijn advies *Visie Architectuurbeleid 2008+* gepresenteerd. Dit advies is bijgevoegd.

Het *Actieprogramma Ruimte en Cultuur – Architectuur- en Belvederebeleid 2005-2008* zorgt voor een meer complete en consistente inbreng vanuit het cultuurbeleid in het ruimtelijk beleid. Dit geschiedt door het betrekken van ontwerpende disciplines (architectuur, stedenbouw en landschapsarchitectuur) en cultuurhistorische disciplines (archeologie, historische geografie en historische (steden)bouwkunde) bij de ruimtelijke inrichting. Daarbij wordt gekozen voor een ontwikkelingsgerichte inzet van de cultuurhistorie.

Met de adviesaanvraag aan het College van Rijksadviseurs heeft het kabinet het initiatief genomen om het debat te starten over de ontwikkeling van een visie op het Nederlandse architectuur- en Belvederebeleid voor de middellange termijn. Het college heeft met zijn *Visie Architectuurbeleid 2008+* een stimulerende aanzet gegeven voor die visieontwikkeling. Ik stel vast dat het college het bestaande

beleid op hoofdlijnen ondersteunt en veel belang hecht aan voortzetting ervan. Het college doet aanbevelingen voor een doorontwikkeling van het bestaande beleid, maar ook voor een aanscherping daarvan. Uit een eerste consultatie van het professionele veld (marktpartijen, architectuurinstellingen) blijkt dat de aanbevelingen van het college in grote lijnen worden gesteund. Er wordt belang gehecht aan een duidelijker visie en ambitie van de (rijks)overheid ten aanzien van ruimtelijke kwaliteit. Er is steun voor voortzetting van het architectuurbeleid om zo vanuit een culturele invalshoek de ruimtelijke kwaliteit te bevorderen.

Het college stelt belangrijke vragen en het advies biedt een aanzet voor verder onderzoek en verkenningen. Op basis van de aanbevelingen van het college zal het kabinet initiatief nemen om de benodigde verkenningen uit te voeren. Daarnaast neemt het kabinet het initiatief tot een maatschappelijk debat over de ruimtelijke kwaliteit van Nederland en de toekomst van het architectuur- en Belvederebeleid.

De resultaten van deze nadere verkenningen en dit debat zullen als basis dienen voor het nieuwe kabinet om in 2007-2008 het toekomstige beleid te formuleren. Daarbij kunnen dan ook de bevindingen over de uitvoering van het bestaande beleid, zoals dat is vastgelegd in het *Actieprogramma Ruimte en Cultuur*, worden gebruikt. Op dit moment ziet het er naar uit dat dit programma tot goede resultaten leidt (zie de voortgangsrapportage over het Actieprogramma Ruimte en Cultuur in de geactualiseerde Uitvoeringsagenda Nota Ruimte (TK 2006-2007, 29435, nr. 174)).

Reactie

Het college heeft zijn visie vertaald in een aantal concrete aanbevelingen. Deze aanbevelingen vormen input voor de hierboven aangekondigde verkenningen en het maatschappelijk debat. Op enkele kernpunten van de visie wordt hieronder kort ingegaan.

Cultuurpolitiek en rijksrol

Het college geeft aan dat het architectuurbeleid in de afgelopen vijftien jaar succesvol is geweest. Het heeft bijgedragen aan een veelkleuriger debat, agendering van het ontwerp en inspiratie van marktpartijen. Het aantal kwaliteitsbewuste spelers (gemeenten, provincies, woningcorporaties, marktpartijen) is toegenomen. Er heerst in Nederland een - internationaal erkend – bloeiend architectuurklimaat.

Dit succes is volgens het college geen reden om gas terug te nemen. Integendeel: het toenemende ongenoegen over de ruimtelijke vormgeving van Nederland bij vakwereld, publiek en politiek, vraagt volgens het college om een ambitieus beleid. Binnen de huidige (sinds de start van het architectuurbeleid sterk veranderde) verhoudingen tussen overheden en privaat initiatief, zou het Rijk zich beter moeten manifesteren als bevlogen inspirator van de ruimtelijke inrichting van Nederland.

Het kabinet onderkent dat inspiratie, bevlogenheid en een optimistische ontwerpvisie van groot belang zijn voor de kwaliteit van het ontwerpen aan en in Nederland en wil daar vanuit zijn ruimtelijke sturingsfilosofie en vanuit de veranderende opvattingen over goed bestuur (governance) inhoud aan geven. Om het volgende kabinet in staat te stellen onderbouwde keuzes te maken, worden opties voor

versterking van de cultuurpolitieke invalshoek van het beleid de komende tijd nader verkend (onder andere door middel van essayopdrachten).

Opdrachtgeverschap en kwaliteitsborging

Het college vindt dat het Rijk het belang van goed ontwerp en goed opdrachtgeverschap op de agenda moet houden, maar dat het instrumentarium dat daarvoor nu wordt gebruikt (o.a. voorbeeldprojecten) zijn langste tijd heeft gehad.

Het kabinet is het met het college eens dat het verstandig is om na een aantal beleidsperioden na te gaan of dit instrumentarium aan revisie toe is. Daarbij moet rekening worden gehouden met het feit dat de laatste jaren al belangrijke stappen zijn gezet om het opdrachtgeverschap aan rijkszijde te verbeteren: de aanstelling van rijksadviseurs voor landschap, infrastructuur en cultureel erfgoed, de programma-aanpak in de uitvoering van het ruimtelijk beleid, de oprichting van het Gemeenschappelijk Ontwikkelingsbedrijf (GOB), de voorbeeldprojecten gebiedsontwikkeling en het Opdrachtgeversforum van de publieke en semi-publieke opdrachtgevers. Bovendien is onlangs het Rijkshuisvestingsberaad opgericht dat zich buigt over een strategisch kader voor de rijkshuisvesting. Dit betreft ook de voorbeeldfunctie ten aanzien architectuur, duurzaamheid, locatiekeuze, opdrachtgeverschap en de kwaliteitsborging bij PPS-projecten. De Rijksbouwmeester kan bij de uitwerking van die voorbeeldfunctie een initiërende rol spelen en zo, in samenspraak met de Rijksgebouwendienst, zijn architectuurvisie vertalen naar een voorstel met uitgangspunten voor de rijkshuisvesting.

Het college stelt dat op alle schaalniveaus zorg moet worden gedragen voor een goede kwaliteitsborging.

Het kabinet is het er mee eens dat het systeem van *checks and balances* moet worden aangepast aan de nieuwe verdeling van verantwoordelijkheden tussen publieke en private partijen en het veranderende ruimtelijke krachtenveld. Het ministerie van VROM werkt daarom aan een nieuw en samenhangend systeem van monitoring, evaluatie en toezicht, waarmee de uitvoering van het ruimtelijke beleid kan worden gevolgd. In dit systeem van *checks and balances* wordt zichtbaar hoe de kwaliteitsborging is geregeld, in het bijzonder wat het Rijk kan doen wanneer anderen onvoldoende invulling geven aan bijvoorbeeld de basiskwaliteit. In de (procedurele) voorwaarden voor een goede kwaliteitsborging wordt daarmee voorzien. Het komt er nu op aan dat de voor de kwaliteitsborging verantwoordelijke overheden (decentraal en centraal) dit systeem goed gaan gebruiken. Door daarbij de instrumenten voor de borging én stimulering van kwaliteit in samenhang in te zetten, kunnen de ruimtelijke politiek en de cultuurpolitiek elkaar versterken.

Het kabinet onderschrijft voorts het belang van een goede kwaliteitsborging in nog in ontwikkeling zijnde uitvoeringsconcepten als PPS, Design&Construct en gebiedscontracten.

Grote ontwerpogaven

Het college pleit ervoor de (grote) ruimtelijke ingrepen en opgaven op het vlak van stad, water, landschap en infrastructuur te benoemen als een culturele opgave en, waar nodig en mogelijk, op zoek te gaan naar zorgvuldige integrale oplossingen. Dit vraagt volgens het college op rijksniveau wel om een verdere intensivering van de interdepartementale samenwerking (taskforces) en een om

samenwerking met ontwerpers en andere spelers in het veld. Het kabinet ziet in dit pleidooi een ondersteuning van zijn beleid dat zich richt op versterking van het cultureel bewustzijn en de culturele factor over de volle breedte van wat er in Nederland aan ruimtelijke ontwikkelingen plaatsvindt. Het kabinet vindt het van belang dat ook in de toekomst de aanpak van grote ruimtelijke opgaven integraal wordt opgezet, waarbij de culturele component een juiste plek krijgt in de aanpak. Het beleid voor ruimte en cultuur wordt dan ook in nauwe interdepartementale samenwerking voortgezet.

Stelsel

Het college adviseert een aanscherping van het architectuurbeleid vanuit de bestaande basis, opdat het beleid ook in de toekomst effectief en succesvol kan blijven. Daartoe bepleit het college het huidige stelsel van architectuurinstellingen en -voorzieningen door te lichten en met een onderzoek te spiegelen aan de veranderende praktijk en de oorspronkelijke beleidsdoelstellingen.

Advisering over het stelsel van architectuurinstellingen- en voorzieningen en het architectuurbestel valt onder de verantwoordelijkheid van de Raad voor Cultuur. De Raad adviseert in het kader van de vierjaarlijkse Cultuurnota over het totale bestel en over de door de instellingen ingediende beleidsplannen. In een adviesaanvraag van 29 september jl. is de Raad voor Cultuur gevraagd te adviseren over een agenda voor het cultuurbeleid en een nadere analyse van de culturele basisinfrastructuur en aan te geven welke functies (en hoeveel) daartoe kunnen worden gerekend. De door het college opgeworpen vragen met betrekking tot de architectuurinstellingen zijn in de adviesaanvraag aan de Raad verwerkt.

Belvedere

In zijn visie vraagt het college bijzondere aandacht voor het continueren van het Belvedere gedachtegoed na 2009 (wanneer het lopende Belvedereprogramma eindigt). De vraag is hoe de opgebouwde kennis over het ontwikkelingsgericht inzetten van cultuurhistorie bij ruimtelijke opgaven blijvend kan worden verankerd in het architectuur-, erfgoed- en ruimtelijk beleid en vastgehouden in de uitvoering. Het college stelt dat pas na 2009 definitief kan worden beschouwd wat het Belvedereprogramma heeft opgeleverd en hoe cultuurhistorie binnen de ontwerppraktijk kan worden geïntegreerd.

Het kabinet wil zolang niet wachten, maar zal op basis van voortschrijdend inzicht en anticiperend op de afronding van het Belvedereprogramma, actie ondernemen om het Belvederegedachtegoed en -instrumentarium in te bedden in reguliere structuren (netwerken, instituties) van kennis, beleid en uitvoering. Het projectbureau Belvedere werkt daar (in opdracht van OCW, VROM, LNV en V&W) al volop aan.

Aanpak

Het maatschappelijke belang van een goede ruimtelijke kwaliteit en een betekenisvolle leefomgeving is groot, zowel uit economisch (vestigingsklimaat en toerisme), sociaal (leefomgeving en publiek domein) als cultureel (reflectie en identiteit) oogpunt. Het is daarom belangrijk om steeds opnieuw vast te stellen hoe de verschillende partijen die invloed hebben op die ruimtelijke kwaliteit samen kunnen werken aan een goed resultaat. Daarbij hoort een kritische reflectie op ieders rol, dus ook op de wijze waarop de rijksoverheid opereert.

Dit kabinet is zich bewust van de opgaven die er liggen en kondigde in de *Nota Ruimte* en de *Agenda Vitaal Platteland* beleid aan om Nederland verder te willen ontwikkelen met ruimtelijke kwaliteit. De concrete ambities van dit kabinet om in de komende jaren te werken aan een aantrekkelijk en betekenisvol Nederland zijn geformuleerd in de tweede *Uitvoeringsagenda Nota Ruimte*, het *Actieprogramma Ruimte en Cultuur* en de *Kwaliteitsagenda Landschap*. Gelet op de ruimtelijke, maatschappelijke en bestuurlijke ontwikkelingen is er geen reden om pas op de plaats te maken. Dit kabinet vindt het belangrijk dat het volgende kabinet goed beslagen ten ijs kan komen voor de formulering van het beleid op het gebied van ruimte en cultuur na 2008. Daartoe zal in de komende maanden het maatschappelijk debat over de ruimtelijke kwaliteit van Nederland worden gestimuleerd. Dit gebeurt langs drie sporen:

- Wat zijn de belangrijkste ruimtelijke veranderingen waarvoor een cultuurpolitieke visie nodig is (de culturele ontwerpogaven)?;
- Welke betekenis kennen burgers, bedrijven en maatschappelijke organisaties toe aan de kwaliteit van de leefomgeving en hoe waarderen zij (in positieve en negatieve zin) de actuele en toekomstige ruimtelijke veranderingen (de maatschappelijke urgentie)?;
- wat betekenen de veranderingen in het maatschappelijke krachtenveld en de sturingsbenadering van de overheid voor het architectuur- en Belvederebeleid en de instrumentatie ervan (de veranderende beleidscontext)?

1. Culturele (ontwerp)opgaven

Het toekomstige beleid is er mee gediend om vanuit een culturele optiek een lange termijnvisie te formuleren op de belangrijke ruimtelijke veranderingen van de komende jaren. Ruimtelijke transformaties die in elk geval aandacht vragen en (mede) als ontwerpogave moeten worden geformuleerd zijn:

- De verschuiving van productie- naar consumptielandschappen.
- De herstructurering van de naoorlogse woonwijken.
- De ruimtelijke aanpassing aan veranderingen aan de klimaatverandering en aan de waterhuishouding.
- De veranderingen in toegankelijkheid, gebruik en beleving van de openbare ruimte.
- De ontwikkeling van nieuwe infrastructuur, bedrijventerreinen en stadsuitbreidingen.
- De herbesteding/herontwikkeling van cultuurhistorisch waardevolle ensembles en complexen.
- De herontwikkeling van verouderde bedrijventerreinen.

2. Maatschappelijke urgentie

De maatschappelijke signalen over de ruimtelijke kwaliteit in Nederland, zoals die bijvoorbeeld zijn opgetekend in de tussenstand voor de *Kwaliteitsagenda Landschap* wijzen op een grote waardering voor de Nederlandse steden en landschappen die gepaard gaat met een toenemende bezorgdheid over het (dreigende) verlies aan kwaliteit. De maatschappelijke urgentie tekent zich in deze signalen en in de vele initiatieven van burgers, bedrijven en maatschappelijke organisaties af. Om het toekomstige cultuurpolitieke beleid nog nadrukkelijker te kunnen richten op de maatschappelijke noden en wensen worden de volgende zaken nader verkend:

- De (achtergronden van de) perceptie van burgers van ruimtelijke ontwikkelingen die bij een breed publiek tot discussie leiden zoals de aanleg en inpassing van bedrijventerreinen, nieuwe infrastructuur, dorpsuitbreidingen, aantasting van het cultuurlandschap, zandwinnings, nieuwbouw in een historische context.
- Mogelijkheden voor betere benutting (sociaal, economisch, cultureel) van de gewaardeerde cultuurlandschappen en cultuurhistorische steden van Nederland.
- De ontwikkelingen in het denken over de esthetische kwaliteit van gebouwen, steden en landschappen in relatie tot hun functionele kwaliteit en de verschillen en overeenkomsten tussen publieke en professionele kwaliteitsopvattingen.
- Identificatie van maatschappelijke problemen en kansen buiten het culturele domein waaraan het architectuur- en Belvederebeleid een bijdrage kunnen leveren, bijvoorbeeld de sociaal-fysieke problematiek in de grote steden of de versterking van het internationale profiel van Nederland (vestigingsklimaat, toerisme, architectuur als exportproduct).

3. Veranderende beleidscontext

Het Rijk streeft met zijn beleid naar het realiseren van hoge ruimtelijke kwaliteit en een goed cultureel klimaat. De context waarbinnen dat streven vorm krijgt, is in de afgelopen twee decennia sterk veranderd. De volgende ontwikkelingen vragen om een nadere verkenning ten behoeve van het toekomstige architectuur- en Belvederebeleid:

- De rol van de rijksoverheid bij het bewerkstelligen van goed opdrachtgeverschap en goede vakmatige standaarden, gegeven het veranderende krachtenveld tussen centrale overheden, decentrale overheden en het particulier initiatief. Aan de orde hierbij is ondermeer de kwaliteitsontwikkeling en borging binnen Design&Construct (D&C) en Publiek Private Samenwerking (PPS).
- De gevolgen van de voortschrijdende globalisering en internationalisering voor de architectuur in Nederland en voor de *modus operandi* van de Nederlandse architecten, stedenbouwers en landschapsarchitecten.
- De gevolgen voor de beleidsinstrumentatie van het toenemende belang van herstructureringsopgaven ten opzichte van nieuwbouwopgaven.

De hier geschetste aanpak wordt uitgevoerd in een samenwerking van de zeven bij het *Actieprogramma Ruimte en Cultuur* betrokken ministeries. Het College van Rijksadviseurs wordt daarbij gevraagd om voorstudies te verrichten voor toekomstig beleid en samen met de departementen gerichte initiatieven te ontplooiën om het maatschappelijk debat verder te voeren.

Mede namens de minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer,

De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,

Maria J.A. van der Hoeven